

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido Savienības sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumu”

(COM(2022) 672 final – 2022/0394 (COD))

(2023/C 184/15)

Ziņotājs: **Stoyan TCHOUKANOV**

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Parlaments, 1.2.2023. Eiropadome, 6.2.2023.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 192. panta 1. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	9.3.2023.
Pieņemts plenārsesijā	22.3.2023.
Plenārsesija Nr.	577
Balsojuma rezultāts	
(par / pret / atturas)	159/0/2

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas priekšlikumu par ES sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumiem. Priekšlikumā secināts, ka ir jāpalielina oglekļa piesaistījumi un jāveicina reģenerācija, vienlaikus neaizmirstot, ka nozīmīgākais uzdevums ir būtiski samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, lai ierobežotu globālo sasilšanu. EESK tomēr norāda, ka saskaņā ar priekšlikumu pārāk daudzus būtiskus aspektus paredzēts regulēt vēlāk, pieņemot deleģētos aktus.

1.2. EESK atzīmē, ka pašlaik Savienībā pastāv dažādas oglekļa piesaistes validācijas un prēmēšanas shēmas un ka vienots sertifikācijas satvars var nodrošināt skaidrību un ticamību, jo iecerēts pieņemt visaptverošus ES noteikumus, kas reglamentē to, kā tiek mērīti, validēti un verificēti klimatiskie ieguvumi, ko dod oglekļa piesaistījumi. Satvara brīvprātīgais raksturs rada arī stimulējošu ietekmi, kas var nodrošināt jaunus ieņēmumu avotus tiem, kuri ir ieinteresēti veikt oglekļa piesaistes darbības. Ņemot vērā to, cik struktūru un sertifikācijas iestāžu kopumā būs jāizveido, EESK aicina nodrošināt vairāk skaidrības par paredzamo pilnīgas īstenošanas grafiku.

1.3. EESK atzīmē, ka rodas pamatoti jautājumi par to, kā oglekļa piesaiste tiek izmantota ES klimata aizsardzības politikā, piemēram, vai solījumi par oglekļa piesaisti nākotnē neizraisa vēlmi samazināt vai aizkavēt emisiju ierobežošanu un vai oglekļa kredītu iegāde nerada ar vides aizsardzību saistītu nepatiesu apgalvojumu un zaļmaldināšanas draudus. EESK aicina: lai nepieļautu zaļmaldināšanu, dažādajos izmantotajos oglekļa piesaistes sertifikātos (kas aptver “pastāvīgu uzglabāšanu”, “oglekļa saistīgu lauksaimniecību” un “oglekļa uzglabāšanu ilglaicīgos produktos”) ir skaidri jāatspoguļo paredzamais oglekļa uzglabāšanas ilgums un apvērse risks.

1.4. EESK atzinīgi vērtē Komisijas mērķi nodrošināt sabiedrībai, oglekļa piesaistījumu nodrošinātājiem un pircējiem pārredzamību un skaidrību par sertificēto oglekļa piesaistījumu vērtību. Tomēr EESK aicina paredzēt vēl citus aizsardzības pasākumus, kas būtu saistīti ar sertifikātu vērtību un izmantošanu. Komiteja aicina Komisiju sniegt norādījumus par to, kas uzskatāmi par atbilstīgiem apgalvojumiem, ar kuriem var nākt klajā, balstoties uz dažādiem sertificētu oglekļa piesaistījumu piemēriem, un aicina saglabāt atšķirību starp sertifikātiem, kas tiek piešķirti par pastāvīgu oglekļa uzglabāšanu, oglekļa saistīgu lauksaimniecību un oglekļa uzglabāšanu produktos.

1.5. EESK aicina turpmākajās metodikās, kas tiks izstrādātas saskaņā ar minēto satvaru, skaidri izklāstīt pārskatatbildības aspektus un nodrošināt pārredzamību. Apvērse risks ir pastāvīgi jāuzrauga un jāmazina. Runājot par visiem oglekļa piesaistījumiem, ir skaidri jādefinē gan atbildība par piesaistīto un uzglabāto oglekli, gan arī šādas atbildības nodošana.

1.6. EESK aicina Komisiju nodrošināt, ka metodiku pamatā ir zinātniski pierādījumi un ka tās izstrādā zinātnieki. EESK norāda, ka sertifikācijas sistēma ir pārāk sarežģīta un apgrūtināta, lai veicinātu šādu metožu un paņēmieni plašu ieviešanu; šīs procedūras ir ļoti laikietilpīgas un tehniskas un var mazināt operatoru motivāciju darboties, jo tie bieži ir mazi uzņēmumi, kuru peļņa pat labākajā gadījumā nav liela.

1.7. EESK norāda, ka ir vajadzīgi dažādi oglekļa piesaistījumu mērījumi, tostarp jāizmanto tālzipēte un satelītattēli, lai veiktu monitoringu, ziņošanu un verifikāciju. Runājot par nepieciešamajiem mērījumiem, EESK uzsver, ka ir būtiski saglabāt pēc iespējas zemākas oglekļa piesaistījuma monitoringa, ziņošanas un verifikācijas izmaksas, lai nodrošinātu plašu sertifikācijas satvara pieejamību.

1.8. EESK uzsver, ka pirms sertifikācijas sistēmas integrēšanas citās politikas jomās, piemēram, kopējā lauksaimniecības politikā, rūpīgi jāizvērtē un jānovērs iespējamie ar priekšlikumu saistītie riski un blakusefekti, tostarp ekoloģiskie un sociālekonomiskie riski un blakusefekti, kas var skart nozīmīgos dalībniekus (lauksaimniekus, mežrūpniecību, būvniecību un kokrūpniecību).

1.9. EESK uzskata, ka pašreizējo kopējo lauksaimniecības politiku (KLP) nevajadzētu izmantot oglekļa piesaistīgas lauksaimniecības vai oglekļa piesaistījumu finansēšanai⁽¹⁾. KLP var pildīt zināmu lomu oglekļa piesaistīšanā, taču šis instruments ir paredzēts pārtikas, barības un biomasas ražošanai, kas ir lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares pamatmērķis. Šajā konkrētajā kontekstā oglekļa piesaistījumi ir blakusprodukts, un tas nozīmē, ka būtu jāmeklē papildu finansējuma avoti.

1.10. EESK bažijas, ka lielā Komisijas neskaidrība par finansējumu būs spēcīgs šķērslis potenciālo dalībnieku līdzdalībai. Tāpēc EESK uzsver, ka attiecībā uz finansējumu ir nepieciešama zināma noteiktība. Ņemot vērā oglekļa piesaistes iespējas nākotnē, EESK iesaka izstrādāt ceļvedi par kopīgu finanšu instrumentu šiem pasākumiem.

2. Vispārīgas piezīmes

Nepieciešamība palielināt oglekļa piesaistījumus, lai sasniegtu klimatneitralitātes mērķus

2.1. Saskaņā ar Parīzes nolīgumu Eiropas Savienība ir apņēmusies līdz 2050. gadam panākt siltumnīcefekta gāzu (SEG) neto nulles emisijas un pēc tam panākt negatīvu neto emisijas bilanci. Jaunākajā Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (IPCC) ziņojumā norādīts, ka šo mērķi nevarēs sasniegt ar emisiju samazināšanu vien: "oglekļa dioksīda piesaistījumu ieviešana, lai līdzsvarotu grūti novēršamas atlikušās emisijas, ir neizbēgama, ja vēlamies sasniegt neto nulles oglekļa dioksīda (CO₂) vai SEG emisijas"⁽²⁾.

2.2. Oglekļa piesaistījumi neaizstāj nepieciešamos būtiskos SEG emisiju samazinājumus, taču oglekļa piesaistīšanai būs jāpapildina centieni samazināt emisijas, lai sasniegtu neto nulles emisijas un negatīvu neto emisijas bilanci. Tāpēc oglekļa piesaistījumi būs ievērojami jāpalielina visā pasaulē, lai kontrolētu SEG koncentrāciju atmosfērā un ierobežotu globālo sasilšanu. ES prognozes liecina: lai sasniegtu savus mērķus klimata aizsardzības jomā, Savienībai būs jāsamazina emisijas par 85–95 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni un ar oglekļa piesaistījumiem būs jānosedz iztrūkums. Tāpēc katru gadu no atmosfēras būs jāpiesaista vairāki simti miljonu tonnu CO₂.

2.3. Šajā saistībā ES līdz šim nākusi klajā ar vairākām iniciatīvām:

- Klimata aktu, kurā izvirzīts ES mērķis līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti,
- Regulu par zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību (ZIZIMM), kuras jaunākais grozījumu priekšlikums paredz 2030. gadam noteikt oglekļa neto piesaistījumu mērķrādītāju 310 miljonu tonnu CO₂ ekvivalenta apmērā, oglekli uzglabājot augsnē, mežos un koksnes produktos,
- paziņojumu "Ilgtspējīgi oglekļa aprites cikli", kurā izklāstīts oglekļa piesaistīgās lauksaimniecības ceļvedis, kas sekmē ierosināto ZIZIMM mērķrādītāju sasniegšanu līdz 2030. gadam, un rūpnieciski risinājumi, ar kuriem līdz 2030. gadam paredzēts piesaistīt vismaz 5 miljonus tonnu. Paziņojumā arī minēti plāni izstrādāt priekšlikumu oglekļa piesaistījumu sertifikācijas tiesiskajam regulējumam.

⁽¹⁾ OV C 323, 26.8.2022., 95. lpp.

⁽²⁾ IPCC III SPM (2022. gads).

Oglekļa piesaistījumu projektu pārvaldība

2.4. Ar priekšlikumu izveidot brīvprātīgu Savienības oglekļa piesaistījumu sertifikācijas satvaru Eiropas Komisija, stimulējot finansēšanu, apkarojot zaļmaldināšanu, vairojot uzticēšanos un saskaņojot tirgus nosacījumus, tiecas izvērst kvalitatīvus un ilgtspējīgus oglekļa piesaistījumus.

2.5. Komisija paredz trīs galvenās oglekļa piesaistījumu metožu kategorijas:

- pastāvīga uzglabāšana. Tā ietver tādas metodes kā bioenerģija ar oglekļa uztveršanu un uzglabāšanu (BECCS) un oglekļa tieša uztveršana no gaisa un uzglabāšana (DACCS). Līdz 2030. gadam ar šīs kategorijas metodēm CO₂ piesaistījumiem būtu jāsasniedz vismaz 5 miljoni tonnu, līdz 2050. gadam CO₂ piesaistījumiem būtu jāsasniedz līdz pat 200 miljoni tonnu,
- oglekļa saistīga lauksaimniecība, kas aptver tādas metodes kā pirmreizēja un atkārtota apmežošana, mežu apsaimniekošanas uzlabošana, agromežsaimniecība, oglekļa sekvestrēšana augsnē un kūdrāju atjaunošana. Kopā ar oglekļa uzglabāšanas produktiem oglekļa saistīga lauksaimniecība sekmē centienus sasniegt ierosināto ZIZIMM mērķi līdz 2030. gadam panākt 310 miljonus tonnu CO₂ ekvivalenta neto piesaistījumu gadā un līdz 2050. gadam atstāt "klimatpozitīvu" ekonomiku,
- oglekļa uzglabāšanas produkti, kas ietver tādas metodes kā koksnes materiālu izmantošana būvniecībā un oglekļa ilgstoša uztveršana un izmantošana (CCU); kopā ar oglekļa saistīgu lauksaimniecību tie sekmēs centienus sasniegt ierosinātos iepriekšminētos ZIZIMM un klimatpozitīvas ietekmes mērķus.

2.6. Lai nodrošinātu, ka saskaņā ar regulu tiek sertificēti tikai augstas kvalitātes oglekļa piesaistījumi, Komisija noteikusi konkrētus pamatkritērijus:

- oglekļa piesaistes darbības ir jāmēra precīzi, un tām ir jāsniedz nepārprotami ieguvumi klimatam (kvantificēšana),
- oglekļa piesaistes darbībām ir jābūt vērienīgākām nekā tirgū pieņemtajai praksei un likumā noteiktajām prasībām (papildināmība),
- sertifikātos skaidri jānorāda oglekļa uzglabāšanas ilgums, un pastāvīga uzglabāšana jānodala no pagaidu uzglabāšanas (ilgtermiņa uzglabāšana),
- visbeidzot, oglekļa piesaistes darbībām būtu jāveicina arī citu vides mērķu sasniegšana, piemēram, bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, vai vismaz tās nedrīkst kaitēt videi (ilgtspēja).

2.7. Lai skaidrāk definētu katrai oglekļa piesaistes metodei piemērojamos noteikumus un ieviestu kvalitātes kritērijus, Komisija ar ekspertu grupas atbalstu izstrādās pielāgotas sertifikācijas metodikas, kas tiks noteiktas deleģētajos aktos. ES vispirms izstrādās metodikas un atzīs sertifikācijas shēmas. Otrajā posmā operatori var pievienoties Eiropas Savienībā atzītām sertifikācijas shēmām, savukārt trešās personas pārbaudīs darbības, kas ir tiesīgas pretendēt uz sertifikāciju. Sertificēti oglekļa piesaistījumi tiks reģistrēti sadarbībspējīgos reģistros.

2.8. Pastāv sinerģija starp vairākām esošajām un gaidāmajām iniciatīvām jomā, kas saistīta ar oglekļa piesaistījumiem. Saskaņā ar ierosināto regulu oglekļa piesaistījumi varētu:

- saņemt publisku atbalstu no kopējās lauksaimniecības politikas, valsts atbalstu vai Inovāciju fonda atbalstu,
- tikt iekļauti korporatīvajos pārskatos, precīzāk definēti Zaļuma apgalvojumu pamatošanas iniciatīvā vai Uzņēmumu ilgtspējas informācijas atklāšanas direktīvā,
- izmantot sinerģiju ar citiem marķējumiem un sertifikātiem, piemēram, bioloģiskās lauksaimniecības un ilgtspējīgas biomasas sertifikātiem,
- tikt iekļauti piegādes ķēdes līgumos, tādā veidā radot rūpnieciskās vērtības radīšanas ķēdes un sinerģiju ar ilgtspējīgām pārtikas sistēmām,
- stiprināt brīvprātīgu oglekļa tirgu integritāti.

3. Īpašas piezīmes

Stabila sertifikācija – steidzami izveidojams pamats straujai oglekļa piesaistes spēju uzlabošanai Eiropā

3.1. Visaptverošu ES noteikumu izstrāde, lai reglamentētu, kā tiek mērīti, validēti un verificēti oglekļa piesaistījumu radītie klimatiskie ieguvumi, var sniegt būtisku atbalstu spēcīgu oglekļa piesaistes spēju attīstībai Eiropā. Šeit runa ir arī par plašu novatorisku metožu klāstu, ko lauksaimnieki, mežsaimnieki, rūpniecība un citi var izmantot nefosila CO₂ uztveršanai un uzglabāšanai.

3.2. Sertifikācija ir nepieciešams un nozīmīgs solis virzībā uz oglekļa piesaistījumu integrēšanu ES klimata politikā. Tas ietver, piemēram, stimulu radīšanu (piemēram, ar KLP) zemes apsaimniekotājiem, lai tie censtos oglekli uzglabāt augsnē, atalgojumus (piemēram, ar būvniecības kodeksiem) par tādu būvmateriālu iepirkumu, kuros tiek uzglabāts nefosilais ogleklis, un ziņošanu par klimata mērķiem (piemēram, saskaņā ar Direktīvu par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu).

3.3. Tāpēc EESK pilnībā un principā atbalsta oglekļa piesaistījumu sertifikācijas sistēmu kā soli virzībā uz jaudīgu sertifikāciju.

Nepieciešamība izsekot piesaistīto oglekli, lai nodrošinātu papildu ieguvumus klimata, ekonomikas un sociālajā jomā

3.4. Lieli oglekļa piesaistījumi ir obligāti jāizvērs plašā mērogā, taču vienlīdz svarīgi ir arī šos centienus pārraudzīt. EESK atzīmē, ka rodas pamatoti jautājumi par to, kā oglekļa piesaiste tiek izmantota ES klimata politikā, piemēram, cik lielā mērā oglekļa piesaistījumi atturoši ietekmē klimata pārmaiņu ierobežošanas pasākumu īstenošanu un vai oglekļa kredītu iegāde nerada ar vides aizsardzību saistītu nepatiesu apgalvojumu un zaļmaldināšanas draudus.

3.5. Tāpēc EESK uzskata, ka Eiropas Savienībai ir vajadzīgs efektīvs un jaudīgs sertifikācijas satvars, lai nodrošinātu, ka tiek sertificēti tikai augstas kvalitātes un ticami oglekļa piesaistījumi. Tas dos Eiropas Savienībai iespēju atzīt un atalgot oglekļa piesaistījumus, nekavējot dekarbonizāciju.

3.6. Būtiski ir definēt kvalitātes sliekšni visiem sertificētiem oglekļa piesaistījumiem, lai svarīgākajiem dalībniekiem nodrošinātu pārliecību, ka ES sertificēti oglekļa piesaistījumi rada reālus ieguvumus klimata jomā. Turklāt šādam satvaram būs jāraida pietiekami skaidrs signāls, ka sertificētos oglekļa piesaistījumus var droši integrēt plašākos ar klimatu saistītos ES politikas pasākumos.

3.7. Šajā saistībā oglekļa piesaistes darbībām ir jāatbilst papildināmības principam, proti, ka bez šādām darbībām piesaiste nebūtu notikusi. Tā ir stingra prasība gadījumos, kad sertifikāti tiek izmantoti kompensācijas pieprasījumiem, taču to, iespējams, var mīkstināt, ja kompensācija netiek pieprasīta (piemēram, tas attiecas uz tiešiem valdību maksājumiem lauksaimniekiem, lai stimulētu pāreju uz reģenerācijas metožu izmantošanu). Šā iemesla dēļ oglekļa piesaistes darbībām būtu jāraida papildu ieguvumi ilgtspējas jomā, nevis tikai "neitrāla" ietekme, kā to pašlaik paredz Komisija.

3.8. EESK arī uzsver, ka pastāvīgi jāuzrauga un jāmazina apvēršes risks (glabātā CO₂ noplūde). Skaidri jādefinē gan atbildība par piesaistīto un uzglabāto oglekli, gan arī šādas atbildības nodošana, un atbildībai jābūt pielāgotai katram oglekļa piesaistījumu veidam.

Arī turpmāk nošķirama oglekļa pastāvīga uzglabāšana, oglekļa saistīga lauksaimniecība un oglekļa uzglabāšana produktos

3.9. Oglekļa piesaistes metodes ievērojami atšķiras atkarībā no tā, kā no atmosfēras CO₂ tiek ekstrahēts, kur ogleklis tiek uzglabāts un cik ilgi tas tiek uzglabāts.

3.10. Kopumā sauszemes rezervuāros un dzīvā biomasā uzkrātais ogleklis (īslaicīgas piesaistīšanas metodes) ir mazāk aizsargāts, un tā uzglabāšanas ilgums ir īsāks nekā ģeoloģiskajos rezervuāros uzkrātajam ogleklim (ilglaicīgas piesaistīšanas metodes).

3.11. Tāpēc dažādās oglekļa piesaistīšanas un uzglabāšanas metodes būtu jāuzskaita, jāpārvalda un jāsertificē dažādos veidos atkarībā no oglekļa uzglabāšanas veida. Eiropas Savienībā ZIZIMM pīlārs jau tiek nodalīts no rūpniecības nozaru emisijām. Ar paziņojumu "Ilgtspējīgi oglekļa aprites cikli" ieviests nošķirums starp "fosilā", "biogēnā" un "atmosfēras" oglekļa veidiem, kurus ierosināts Eiropas Savienībā vēlākais līdz 2028. gadam marķēt, izsekot un uzskaitīt atsevišķi.

3.12. Turklāt būtu jāuzsver, ka trim oglekļa piesaistes metodēm (pastāvīgai oglekļa uzglabāšanai, oglekļsaistīgai lauksaimniecībai un oglekļa uzglabāšanai produktos) ir atšķirīga loma virzībā uz klimatneitralitāti, tām ir atšķirīgi klimatiskie rezultāti, izmaksas, ieviešanas problēmas, brieduma līmenis un sabiedrības izpratne par tām. Tāpēc tās būtu arī jāstimulē un jāreglamentē atšķirīgi, ar pielāgotiem politikas pasākumiem un finansiālu atbalstu, kas atbilst katras oglekļa dioksīda piesaistīšanas metodes vajadzībām.

3.13. Ņemot vērā minētos apsvērumus, EESK atbalsta Komisijas mērķi nodrošināt sabiedrībai, oglekļa piesaistījumu nodrošinātājiem un pircējiem pārredzamību un skaidrību par sertificēto oglekļa piesaistījumu vērtību.

3.14. Tomēr EESK mudina Komisiju virzīties tālāk un sniegt arī norādījumus par to, kas ir atbilstīgi apgalvojumi, ar kuriem var nākt klajā, balstoties uz dažādiem sertificētu oglekļa piesaistījumu piemēriem (t. i., pastāvīga uzglabāšana, oglekļsaistīga lauksaimniecība, oglekļa uzglabāšana produktos). Tas būs ļoti svarīgi, lai veicinātu visu iespējamo oglekļa piesaistes sertifikācijas gadījumu spektru, vienlaikus nodrošinot uzrādīto klimatisko ieguvumu integritāti un nepieļaujot zaļmaldināšanu.

Pārredzamības un zinātniskā ieguldījuma nodrošināšana metodiku izstrādē

3.15. Tā kā Komisijai ar ekspertu grupas atbalstu ir jāiesaistās atsevišķā procesā, lai izstrādātu oglekļa piesaistes darbību metodikas, un deleģētajos aktos jāsniedz sīkāka informācija par sertifikātiem, EESK aicina iesaistīt pilsonisko sabiedrību un apspriesties ar to.

3.16. EESK aicina Komisiju nodrošināt, ka izstrādāto metodiku pamatā būs zinātniski pierādījumi un ka tās izstrādās zinātnieki.

3.17. EESK norāda, ka ir vajadzīgi dažādi oglekļa piesaistījumu mērījumi, tostarp jāizmanto tālizpēte un satelītattēli, lai veiktu monitoringu, ziņošanu un verifikāciju. Runājot par nepieciešamajiem mērījumiem, EESK uzsver, ka ir būtiski saglabāt pēc iespējas zemākas oglekļa piesaistījuma monitoringa, ziņošanas un verifikācijas izmaksas, lai nodrošinātu sertifikācijas satvara plašu pieejamību.

3.18. Eiropas Savienībai būtu jāapsver iespēja piešķirt īpašu finansējumu pētniecībai, metodiku izstrādei un izmēģinājumiem. Izšķiroša nozīme būs atbalstam mazo dalībnieku spēju veidošanai un administratīvo izmaksu segšanai, lai varētu demokratizēt sertifikācijas sistēmas pieejamību.

3.19. Visbeidzot EESK uzsver, ka pirms sertifikācijas sistēmas integrēšanas citās politikas jomās, piemēram, kopējā lauksaimniecības politikā, rūpīgi jāizvērtē un jānovērs iespējamie ar priekšlikumu saistītie riski un blakusefekti, tostarp ekoloģiskie un sociālekonomiskie riski un blakusefekti, kas var skart nozīmīgākos dalībniekus (lauksaimniekus, mežrūpniecību, būvniecību un kokrūpniecību).

Briselē, 2023. gada 22. martā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*
